

A DARVAK (GRUS GRUS L., 1758) MOZGALMA A SZEGEDI FEHÉR-TAVON 1986 ŐSZÉN

Széll Antal

Az 1600 ha-os természetvédelmi terület madárvilágát 1977 óta rendszeresen vizsgálom.

A szegedi Fehér-tó mai környezete egy 16 tóegységből álló halastórendszer, melyet nagyüzemi agrártáblák, maradvány pusztafoltok vesznek körül. Igen jelentős vízimadár-forgalmat bonyolít le vonulás idején, ezért teljes terjedelmével szerepel az ún. ramsari egyezmény jegyzékben, mely a nemzetközi jelentőségű vadvizek megőrzését szorgalmazza (Sterbetz, 1982). A területen júliustól kezdve szinte állandóan van lecsapolás alatt lévő, sekély vizű tómeder, mely fontos élőhelye a Dél-Alföldön kóborló, vonuló madárcsapatoknak. A lecsapolt tavak különösen akkor jelentősek, ha a természetes szikes tavak (kisteleki Nagyszék, pusztaszeri Büdösszék, Kardoskút) kiszáradnak.

„A daru rendszeres vonulófajnak kell tekintenünk. Tavaszon és őszön változó számban vonul át. 10–20 darabból álló csapataik a leggyakoribbak, de számoltam már 93 darabot is március végén. 1943. X. 10-én 47 darabból álló csapat keresett éjjeli szállást” – írja dr. Beretzk Péter a fehér-tavi tízéves összefoglaló tanulmányában (Beretzk, 1944). Március közepétől november hó végéig változó, de sohasem nagyszámú átvonulóként jellemzi újabb kiegészítőjében (Beretzk, 1955), mely öt év anyagát fogja át. Legnagyobb mennyiségét, mintegy 75 példányt 1949. XI. 17-én észlelte. Megemlíti, hogy nem ritkaság egyesével-kettesével a nyári előfordulása. Ilyenkor azonban csak egy-két napig időznek.

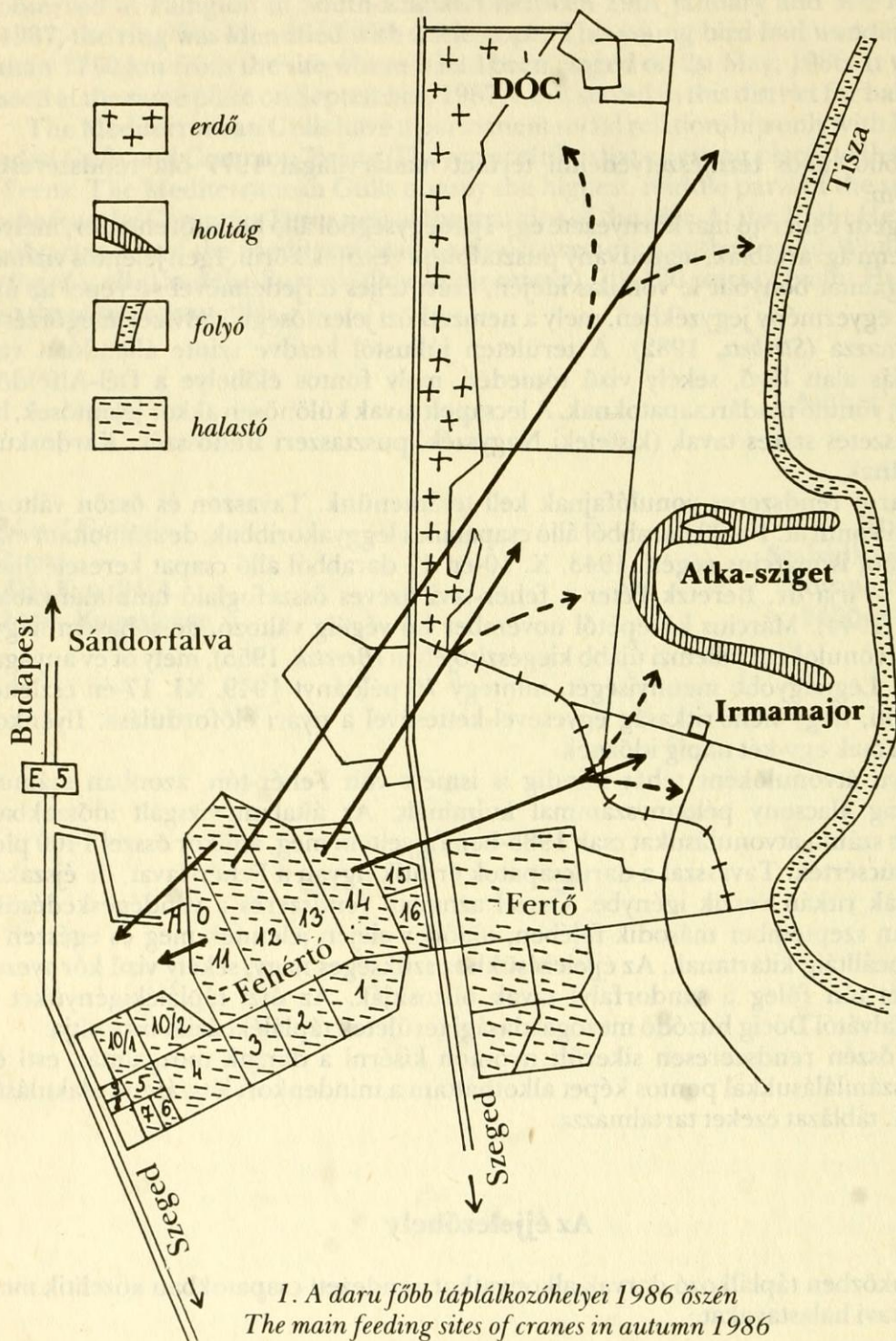
A daru átvonulóként tehát mindig is ismert volt Fehér-tón, azonban számuk viszonylag alacsony példányszámmal kulminált. Az általam vizsgált időszakban nagyobb számú átvonulásukat csak 1985-ben figyeltem meg, amikor ősszel 1400 pld. volt a csúcserték. Tavasszal a darucsapatok érintik ugyan a Fehér-tavat, de éjszakázásra csak ritkán veszik igénybe. Ősszel azonban rendszeres a vendégeskedésük. Általában szeptember második felében, október elején jelennek meg és egészen a fagyok beálltáig kitartanak. Az éjjelezésükhöz szükséges nagy, sekély vizű környezetet Fehér-tón főleg a sándorfalvi tavak biztosítják. Az őszi táplálékigényüket a Sándorfalvától Dóciig húzódó mezőgazdasági területek táplálékbazísa biztosítja.

1986 őszén rendszeresen sikerült nyomon kísérni a darvak mozgalmát, esti és hajnali számlálásukkal pontos képet alkothattam a mindenkori létszámuk alakulásáról. Az 1. táblázat ezeket tartalmazza.

Az éjjelezőhely

A napközben táplálkozó darvak alkonyatkor rendezett csapatokban közelítik meg a fehér-tavi halastavakat.

A szegedi Fertő a szegedi Fehér-tó szomszédságában fekvő 576 ha-os halastórendszer, melyet 1981-ben helyeztek üzembe. Négy tőegység kivételével része a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzetnek. Fehér-tónál kisebb tőegységei a darvak tégigénye folytán nem teszik lehetővé itteni huzamosabb éjszakázásukat, másrészt az állandó karbidágyúzásra is érzékenyen reagálnak. A ki- és behúzó darucapatok a tőrendszer melletti puszta fölött rendszeresen átrepülnek, sőt sokszor le is szállnak népes csapataik, de ahogy a táblázatból is kitűnik, a tőrendszer területét keveset érintik.

1. A daru főbb táplálkozóhelyei 1986 őszén
The main feeding sites of cranes in autumn 1986

A táplálkozási terület

1986 őszén a legjelentősebb táplálkozási területek Sándorfalva és Dóc községek határában voltak, melyeket a két helységet összekötő műút és a Tisza töltésvonala határol. (1. sz. térkép)

Ezen a területeken több száz ha-os összefüggő kukoricatáblák voltak, melyek betakarítás utáni adottsága kedvezett a darvaknak. A tarlóhántás előtti és utáni táblákat szívesen látogatták a csapatok, azonban a táplálkozóhelyük napról napra öletszerűen változott. A kombájnok által lecsepült kukoricaföld, de különösen a tárcsázások után kialakult állapotok folytán hosszú ideig állt rendelkezésre a darvak itteni tápláléka, az elpergett mag meg a tört kukoricacső. A kukorica, mint tömegtáplálék-bázisa magyarázza, hogy a hetvenes évektől hazánkban jelentősen emelkedett a vonuló darvak mennyisége (Sterbetz, 1985).

A madarak a földdel letakart kukoricaszárat kihúzgálták a földből és a rajta lévő csőmaradványokkal táplálkoztak. A táplálkozók őrei gondosan ügyeltek a csapat biztonságát. Különösen akkor, amikor a területbe benyúló erdősávok vagy a táblákat szegélyező erdőfoltok közelében telepedtek le. Alkalmanként 20–30 m-re is megközelítették az erdőt. Biztonságukat növelte, hogy az erdőfoltokban húzódó nagy mélységű árkon még gyalogosan sem lehetett feltűnés nélkül átkelni a ritkás faállomány miatt.

A darvak táplálkozásában fontossági sorrendben az alábbi helytípusok voltak a jellemzőek:

- tárcsázott kukoricatarló,
- tárcsázatlan kukoricatarló,
- égetett kukoricatarló.

Táplálkozás tekintetében a darvak főként a délelőtti órákban mutatkoztak aktívnak. 10–11 óra tájban egy közeli csatorna közelében tömörültek és az őrmadarak felügyelete mellett ittak. Délután már rendszerint csak ezen a környéken maradtak, majd alkonyattájt megindultak a fehér-tavi éjjelezőhelyük felé vagy kisebb csoportokban még korábban áttelepedtek a fertői pusztafoltra. Az idej tapasztalatom az volt, hogy a daruállománynak csak a 10–15%-a volt fiatal. Gyakorta lehetett látni, hogy az egyes családok (max. 1–2 juvenilissal) elkülönülten táplálkoztak.

December elején a darvak táplálkozási területe áttevődött a Fehér-tóval közvetlenül határos ún. Kis-feketére. Itt ugyancsak a kukorica volt a táplálék-bázis. December 12-én délelőtt érdekes jelenséget figyeltem meg. A hideg, deres határból összesereglettek a darvak (mintegy 500 pld.) és betelepedtek a XI-es tó üres, befagyott medrébe. Körülbelül 250 pld. kihúzódott egészen a tó nagy kilátó előtti öblébe, s ott csoportosult. Annyira közel voltak a part menti nád- és gyékényszegélyhez, hogy néhány példány közülük már a középsűrűségű szegélyzónában járkált. Tízéves fehér-tavi megfigyelésem során még sohasem láttam, hogy a darvak ennyire közelébe merészkedtek volna a nád- vagy a gyékényszegélynek.

Egyéb megfigyelések

A táblázatban lévő augusztusi adat átnyarálásra utal, valamelyik közeli területen. 1986-ban két területről ismertem átnyarálásukat. A pusztaszeri Búdösszéken 7 pld. 07. 06-tól 08. 24-ig volt a területen, akkor tűntek el, amikor a tó éppen kiszáradt *Tajti L.* szem. közl.). Kardoskúton nagyobb átnyarálóállomány volt. 18 pld. 06. 27-től 07. 05-ig időzött (id. Farkas I. közl.). A pusztaszeri eltűnést követő napokban Kardos-

1. táblázat
Table 1.

A daru (Grus grus) előfordulási adatai 1986 őszén
Occurrence records of cranes (Grus grus) in autumn 1986

Időpont Date	Hely Site	Példány Specimen
1986 08. 16.	<i>Augusztus</i> Fertő felett átrepül	1
	<i>Szeptember</i>	
09. 25.	Fertő felett átrepül	10
09. 26.	Fertő felett átrepül	7
09. 28.	Fertő felett átrepül (Tokody B. – Nagy T.)	63
09. 30.	Fertő I/III.-as taván éjszakázik	4
	<i>Október</i>	
10. 01.	Fertő felett átrepül	10
10. 01.	Fehértó felett átrepül	29
10. 03.	Fertő felett átrepül	6
10. 05.	Fehértó, esti behúzás a II-es tóra	320
10. 06.	Fehértó, esti behúzás a II-es tóra	700
10. 08.	Fehértó, esti behúzás a XIV-es tóra	920
10. 09.	Atka-sziget felett repül (Bakacsi G.)	150
10. 10.	Fehértó, este	1620
10. 10.	Fehértó, hajnalban	1300
10. 11.	Fehértó, hajnalban (Tokody B. – Nagy T.)	1680
10. 11.	Fehértó, este	2000
10. 12.	Fehértó, hajnalban	2000
10. 13.	Táplálkozóterületen (Dóc)	2000
10. 13.	Fehértó, este	2000
10. 14.	Fehértó, hajnalban	2233
10. 14.	Fehértó, este	2160
10. 15.	Fehértó, hajnalban	2500
10. 15.	Fehértó, este	2300
10. 16.	Fehértó, este	1500
10. 17.	Fehértó, hajnalban	1500
10. 17.	Fehértó, este	1600
10. 18.	Fehértó, hajnalban	1800
10. 18.	Fehértó, este	1900
10. 19.	Fehértó, este	1500
10. 20.	Fehértó, este	2450
10. 21.	Fehértó, este	2400
10. 22.	Táplálkozóterületen (Sándorfalva)	2400
10. 23.	Fehértó, hajnalban	2000
10. 24.	Fehértó, hajnalban (Bakacsi G.)	2000
10. 25.	Fehértó, hajnalban	1500
10. 28.	Fehértó, hajnalban	500
10. 28.	Fehértó, este	680
10. 29.	Fehértó, hajnalban	500
	<i>November</i>	
11. 03.	Fehértó, esti behúzás a XII-es tóra	1430
11. 04.	Fehértó, hajnalban	1400
11. 11.	Fehértó, hajnalban	2000
11. 15.	Fehértó, hajnalban	1650

Időpont Date	Hely Site	Példány Specimen
11. 20.	Fehértó, este	2016
11. 26.	Fehértó, hajnalban	500
	<i>December</i>	
12. 07.	Fehértó, hajnalban	700
12. 12.	Fehértó, hajnalban	500
12. 28.	Fehértó, hajnalban (Bakacsi G.)	38

kúton is észlelt ugyancsak 7 pld.-t *iff. Farkas István*, amely nem lehetetlen, hogy a Pusztaszeren megfigyelt csapat volt.

A fehér-tavi, viszonylag nagy létszámú darugyülekezés egyik oka, hogy sem a legjobb hazai gyülekezőhelyen, Kardoskúton, sem a pusztaszeri Büdösszéken nem volt víz egészen október utolsó napjaiig, ugyanekkor Fehér-tón ez kedvező mélységben hosszú ideig rendelkezésre állt.

Pusztulás

1986. december 1-jén lakossági bejelentések alapján összesen 5 példány tetemét találtuk meg Fehér-tó É-i, ÉK-i részében. A madarak külső sérülései villanyvezetékekkel való ütközést valószínűsítettek. Ezt a Hódmezővásárhelyi Állatkórház vizsgálata is megerősítette. A madarak a november 29-i rendkívül sűrű reggeli ködben sérültek alacsonyan történő kihúzásuk közben. Ezek a madarak a későbbiekben a sérüléseiktől elpusztultak. Rajtuk kívül még 7–8 példány került elő, melyből 5 példánynak csak a maradványait találtuk.

Végezetül megköszönöm *Bakacsi Gábor*, *Tajti László*, *id. Farkas István* és *iff. Farkas István* kollégáimnak, *Tokodi Béla* és *Nagy Tamás* madártani egyesületi tagoknak, hogy adataik közlésével segítették munkámat.

Irodalom – References

- Beretz P.* (1944): A szegedi Fehér-tó madárvilága 10 éves megfigyelés alapján. *Aquila* 50. 314–317.
- Beretz P.* (1955): Újabb adatok a szegedi Fehér-tó madárvilágához. 1949–1953. *Aquila* 59–62. 217–227.
- Sterbetz I.* (1982): A Magyar Népköztársaság csatlakozása a ramsari egyezményhez. *Aquila* 88. 11–16.
- Sterbetz I.* (1985): A daru Magyarországon. Budapest.

A szerző címe:
Széll Antal
H-6764 Balástya
Galagonya 34

Migration of Crane (*Grus grus* L., 1758) at Szeged-Fehértó in autumn 1986

Antal Széll

Szeged-Fehértó, a part of the Pusztaszer Regional Conservation Area (46°22'N–20°06') has always been an occasional resting place for cranes. The fish-pond system, consisting of 16 pond units, became a mass gathering place of autumn migrants in 1986, the dynamism of the migration is detailed in Table 1. The sodic-steppes along the River Tisza (environs of Hortobágy and Kardoskút) have also been prominent centres of Crane migration in recent years, probably due to the improvement in food supply. During the mechanical harvesting of maize a considerable amount of seed is wasted and Cranes can find abundant food on the maize stubble until snowfall.